

PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Příloha Preventivního programu školy

Vytvořeno dle Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikan ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)

OBSAH

1. Úvod
2. Cíle programu proti šikanování
3. Pojem, znaky a formy šikanování
4. Naše škola v prevenci šikanování
5. Krizový plán a postupy řešení proti šikanování

1. ÚVOD

Tento Program proti šikanování ve škole slouží k vytvoření bezpečného, respektujícího a spolupracujícího prostředí ve škole, zaměřuje se především na prevenci šikanování a ukazuje postupy řešení šikanování. Jeho vytváření je dlouhodobý a trvalý proces. Program je určen všem pedagogickým pracovníkům školy, dále pak nepedagogickým pracovníkům, rodičům a žákům školy.

Tento program je nedílnou součástí primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže ve škole a Minimálního preventivního programu školy.

<i>Primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže</i>		
<i>Minimální preventivní program</i>		<i>Program proti šikanování ve škole</i>

2. CÍLE PROGRAMU PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Krátkodobé cíle

- poskytovat žákům dostatečné množství informací týkající se šikan s ohledem na jejich věk a sociální vyspělost
- definovat šikanu a její definici začlenit do školního řádu, hovořit o rozdílu mezi škádlením a šikanováním
- zmapování úrovně vědomostí o šikaně mezi žáky i učiteli
- diagnostikování výskytu šikan na škole formou dotazníkového šetření
- složení užšího realizačního týmu – třídní učitel, školní metodik prevence, výchovný poradce, vedení školy
- vytipování rizikových míst a jejich sledování – šatny, WC, chodby, školní třídy během přestávky atd.
- **Dlouhodobé cíle**
- vytváření pozitivní atmosféry ve škole – nastartování procesů tvorby bezpečného prostředí ve škole – vzájemná komunikace a informovanost mezi pedagogy – při pravidelných poradách se informovat o tom, čeho si kdo všiml, na koho je třeba dávat pozor atd.
- zvýšení vnímavosti vůči změnám v žákovských kolektivech
- průběžně – jakmile si někdo z pedagogů všimne nezdravého chování, příznaků nezdravých vztahů a nevhodného chování vůči některému z žáků, neprodleně to nahlásí třídnímu učiteli a vedení školy
- po potvrzení výskytu šikan a vyřešení případu je nutno shrnout postupy a výsledek řešení
- nastavení vstřícných vztahů mezi žáky a učiteli, žáky navzájem a mezi učiteli navzájem
- dlouhodobé vzdělávání celého učitelského sboru, zahrnovat témata šikan do výuky jednotlivých předmětů

3. POJEM, ZNAKY A FORMY ŠIKANOVÁNÍ

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikan učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese.

Podoby šikany:

PŘÍMÁ ŠIKANA může mít podobu **fyzickou** (např. bití, plivání, tahání za vlasy), **verbální** (např. vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy); nebo **neverbální** (např. urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zastrašujících nebo výhrůžných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení/schovávání/kradení věcí nebo učebních pomůcek).

NEPŘÍMÁ ŠIKANA má za cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti. Tato šikana je vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo. Nepřímá šikana je většinou nefyzická, nicméně v některých případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení. Nefyzické formy nepřímé šikany pak mohou zahrnovat **záměrnou ignoraci** nebo **izolování žáka nebo učitele, rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení (u učitele), ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace.**

Jednou z nejčastějších forem šikany je také elektronická šikana, tj. **Kyberšikana**, která může mít podobu např. zakládání falešných profilů na jméno žáka či učitele s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na portálech, jako je youtube.com nebo facebook.com apod., prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhrůžných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhrůžné SMS nebo e-maily apod.

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem.
- Skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- Při přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

POZN: (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

Znaky šikanování projevující se mimo školu:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi
- Nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem
- Nechutí jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo), dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat strach nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem
- Chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. „nechte mě!“
- Ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně

- Bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, odmítá svěřit se s tím, co je trápí
- Žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze
- Nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí
- Je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Stěžuje si na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma, své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat
- Dítě se vyhýbá docházce do školy, zdržuje se doma víc, než mělo ve zvyku

4. NAŠE ŠKOLA V PREVENCI ŠIKANOVÁNÍ

Základem prevence šikanování a násilí na školách je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky (a mezi žáky a učiteli).

Usilujeme tedy o vytváření bezpečného prostředí a za tím účelem:

- podporujeme solidaritu a toleranci,
- podporujeme vědomí sounáležitosti,
- posilujeme a vytváříme podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy,
- uplatňujeme spolupráci mezi dětmi a rozvíjíme jejich vzájemný respekt
- rozvíjíme jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.

Základem účinné prevence je i dostatek informací a školených pracovníků. Proto se naši pracovníci účastní akreditovaných kurzů k problematice šikanování. Mohou pak důsledně a systematicky vést žáky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka. Mohou pomáhat rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka a citlivě vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí.

Ve školním řádu naší základní školy jsou jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení.

5. KRIZOVÝ PLÁN A POSTUPY ŘEŠENÍ PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Odpovědnost školy a pedagogických pracovníků

Odpovědnost školy na ochraně zdraví žáků.

Škola je odpovědná souladu s ustanovením § 29 zákona č. 5651/2004 Sb., školský zákon. Je povinná zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů).

Odpovědnost pedagogického pracovníka

Pedagogický pracovník je odpovědný podle zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Bude-li znám případ šikanování a pedagogický pracovník nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, vystavuje se riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřeřazení trestného činu (§168, 167 trestního zákona).

Postup pedagogického pracovníka

1. Informují-li rodiče pedagogického pracovníka o podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a výchovným poradcem, informuje ředitele školy.
2. Má-li pedagogický pracovník podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a výchovným poradcem, informuje ředitele školy.
3. V případě prokázaných projevů šikany neprodleně informuje ředitele školy, spolupodílí se na vyšetřování šikany dle pokynů ředitele školy.
4. Vždy informuje rodiče o výsledcích vyšetřování šikany, a to i v případech, že se podezření neprokáže.
5. Navrhne v pedagogické radě potrestání agresorů.

Postup ředitele školy

1. Přijme informaci o šikanování (pedagogický pracovník, rodič, žák)
2. Rozhodne, zda škola zvládne řešit šikanu vlastními silami nebo zda škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a Policií ČR.
3. V případě prokázaných projevů šikany jmenuje pracovníky, kteří se budou podílet na vyšetřování šikany dle jeho pokynů
4. Zajistí informování dotčených rodičů o vyšetřování šikany nebo sám informuje o výsledcích vyšetřování šikany, které řídí.
5. V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.
6. V mimořádných případech doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
7. V mimořádných případech podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

8. Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění) oznámí tuto skutečnost Policii ČR.
9. Oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.
10. Projedná v pedagogické radě potrestání agresorů.

Vyšetřování šikanování

Pro vyšetřování počáteční šikany uplatňujeme strategii v těchto krocích:

(kroky 10 a 11 pouze v případě nutnosti)

1. 1.odhad závažnosti a formy šikany;
2. 2.rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili,
a s oběťmi;
3. 3.nalezení vhodných svědků;
4. 4.individuální rozhovory se svědky (nepřípustné
je společné vyšetřování agresorů a svědků
a

konfrontace oběti s agresory);

1. 5.ochrana oběti;
2. 6.předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru:
a)rozhovor s oběťmi a rozhovor s

agresory (směřování k metodě usmíření); b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);

1. 7.realizace vhodné metody: a) metoda usmíření; b) metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor

nebo výchovná komise s agresorem a rodiči);

1. 8.třídní hodina:
a) efekt metody usmíření;
b) oznámení potrestání agresorů;
2. 9.rozhovor s rodiči oběti;
3. 10.třídní schůzka;
4. 11.práce s celou třídou.

Pokročilá šikana vyžaduje následující postup:

1. Bezprostřední záchrana oběti.
2. Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii.

6. Vlastní vyšetřování (rozhovor s obětí a informátory; nalezení nejslabších článků, nespolupracujících

svědků; individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky; rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi)

7. Náprava (viz. Metodický pokyn MŠMT z r. 2017)

V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR.

V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat jí péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Výchovná opatření

Pro **potrestání agresorů** lze užít i následující běžná výchovná opatření:

- Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele.
- Snížení známky z chování.

Pro **nápravu situace ve skupině** je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

V mimořádných případech se užijí další opatření:

- Ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Nalézt příčiny agresivního chování pomůže práce s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby je mu vhodné zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Spolupráce s rodiči

Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků, jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Rodiče jsou předem informováni o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování.

Spolupráce se specializovanými institucemi

Při předcházení případům šikany spolupracujeme

- v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,
- v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,
- v resortu sociální péče – s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou),
- případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění)

- ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR.
- ředitel školy oznámí orgánu sociálně-právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte.

Program proti šikanování byl vytvořen na základě Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016) s ohledem na aktualizované přílohy metodického doporučení č.j. 21291/2010-28 vydané dne 20. 12. 2017. Program je otevřený a v průběhu školního roku bude i nadále ověřován, upravován a doplňován.